

Kungl. Djurgårdens förvaltning
Box 27138
102 52 Stockholm

Beslut

Datum 2017-09-18
Dnr 3.4.3-1957-2017

Ändring av skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Bellmanshuset och Mjölnergården, Djurgården 1:1, Stockholms stad och län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Bellmanshuset och Mjölnergården.

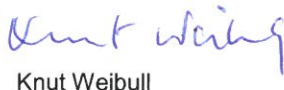
Redogörelse för ärendet

Regeringen beslutade 1935 att byggnaderna skulle utgöra statliga byggnadsminnen och fastställde 2005 skyddsbestämmelser för dessa. Vid en genomgång av gällande skyddsbestämmelser har det framkommit att bestämmelserna gällande området kring byggnaderna är otydliga och att det saknas förbud mot ny bebyggelse inom byggnadsminnet. Byggnadsminnet har därför tydligt avgränsats på den karta som hör till beslutet och en bestämmelse med förbud mot ny bebyggelse inom detta område har införts.

Ett förslag till ändring av skyddsbestämmelserna remitterades 2017-05-15 till den förvaltande myndigheten Kungl. Djurgårdens förvaltning som inte haft något att erinra mot förslaget förutom att numreringen av byggnaderna på tillhörande bilaga behöver justeras.

Beslut i detta ärende har fattats av överantikvarien Knut Weibull efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även avdelningschefen Qaisar Mahmood och enhetschefen Emelie Nilsson har varit med om den slutliga handläggningen.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620



Knut Weibull



Jan Karlsson

Bilaga:

Skyddsbestämmelser med bilaga

Kopia till:

Länsstyrelsen i Stockholms län

Stockholms stadsmuseum

Stockholms stad

RAÄ/Bebyggelseregistret

Förslag till ändring av skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Bellmanshuset och Mjölnergården, Djurgården 1:1, Stockholms stad och län

Skyddsbestämmelser

Byggnadsminnet omfattar följande byggnader inom det avgränsade området enligt bifogade karta (bilaga 1).

1. Mjölnergården
2. Bellmanshuset
3. Låga längan

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Byggnadsminnet ska vårdas och underhållas på ett sådant sätt att dess utseende och dess karaktär bevaras. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Inom området får inte vidtas sådana åtgärder med mark och vegetation som minskar områdets kulturhistoriska värden.
2. Byggnaderna ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras på ett sådant sätt att byggnadernas kulturhistoriska värden bevaras. Underhållet ska ske med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart.
3. Byggnaderna får inte rivas eller flyttas.
4. Byggnadernas stomme och planlösning får inte förändras.
5. Ingrepp i eller ändring av fast inredning och dekorationsmålade väggar och tak får inte ske.
6. I Bellmanshuset och Låga längan får inga ingrepp i eller ändringar av ytskikt ske i de rum som markerats i bilaga 2.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *mark och vegetation* avses den jord som omger byggnaderna med eller utan beläggning och anlagd växtlighet.

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten

som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä, framställning av fönsterglas och applicering av puts och färg.

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till stomme räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med *förändring* avses till exempel rivning av väggar, trappor, upptagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning, eldstäder och kakelugnar.

Med *ytskikt* avses samtliga lager, även underliggande, av färg, tapeter, puts liksom obehandlade ytor.

Motivering

Djurgårdsstaden som helhet och dess nära koppling till Djurgårdsvarvet är ett minne från stadens marina och maritima historia, militär men främst civil. Området är ett ovanligt exempel på ett förindustriellt arbetarsamhälle och utgör efter Gamla stan Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse. Inom området ligger också den äldsta delen av tivolit Gröna Lund som bär upp en lång och levande tradition på Djurgården; det främsta nöjes- och rekreationsområdet för stockholmarna. Sammantaget ger detta Djurgårdsstaden ett högt samhällshistoriskt värde.

Djurgårdsstadens bebyggelse är i allmänhet väl bevarad och representerar en enkel trähusbebyggelse med klassicerande formspråk från tidigt 1800-tal med inslag av stugor och stenhus från 1700-talet med stora arkitekturhistoriska och byggnadshistoriska värden. Gatunätet har i stort också bevarats efter en planläggning av Djurgårdsstaden 1736.

Mjölnergården är en av Djurgårdsstadens äldsta byggnader. Byggnaden låg inom malmgården Gröna Lund och dess historia speglar utvecklingen av Djurgårdsstaden och behovet av bostäder både åt varvsarbetare och sommargäster. Byggnaden tycks ha anpassats för uthyrningsändamål under mitten av 1700-talet. Vid samma tid uppfördes också Bellmanshuset och Låga längan. De två byggnaderna utgör intressanta exempel på äldre trähusbebyggelse där byggnadernas yttre och inre med planlösning, eldstäder, snickerier och även ytskikt i

främst Bellmanshuset är ovanligt välbevarade liksom framtagna vägg- och takmålningar från 1700-talet. Bellmanshuset har även ett byggnadsteknikhistoriskt värde genom uppvisande av ursprunglig byggnadsteknik, material och rustbädd. I framförallt Bellmanshuset finns även fragment av äldre dekorationsmålningar och tapeter som sparats och dolts under nyproducerade ytskikt. Sammantaget ger detta byggnaderna ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Till detta kommer ett personhistoriskt värde genom kopplingen till Carl Michael Bellman och det faktiska skydd som det inneburit för Bellmanshuset sedan mitten av 1800-talet. Detta trots att händelserna i epistlarnas världshus Gröna Lund troligen inte utspelade sig i Bellmanshuset.

Kort historik och byggnadsbeskrivning

Området Djurgårdsstaden har en gemensam karaktär där trähus i en eller två våningar dominerar med inslag av små rödfärgade stugor och större stenhus. Flera fasader är målade med ljusa oljefärger och har ett nyklassicistiskt formspråk, taken är tegeltäckta. Gatorna och gränderna är smala med asfalterade körbanor och kullerstenslagda gångstråk närmast husen. Gårdarna är små och ofta dolda av rödfärgade plank. Området är kuperat och gatunätet följer terrängen. Inom området ligger också delar av dagens nöjespark Gröna Lund.

Mjölnargården är en timrad tvåvåningsbyggnad med vindsvåning och två putsade kortade flyglar av sten. Byggnaden ligger indragen från gatan och fasaden är helt symmetriskt men slutet i sin karaktär. Porten saknar fönster och den öppna svalgången ligger djup och mörk. Fasaderna är klädda med rödmålade locklistpanel. Det tegeltäckta sadeltaket lutar brant förutom över svalen där det bryts och blir flackare. Karaktäristiskt är det smala taksprånget. Fasaderna mot gården är livfullare med grönmålade kvadratiska fönster. Planlösningen är ursprunglig och för sin tid modern, en sexdelad plan. Byggnaden höjdes med en våning vid mitten av 1700-talet och svalgången samt förstugorna är senare tillägg. Två murstockar har möjliggjort eldstäder i alla rum, huvuddelen är bevarade. Invändiga snickerier är huvudsakligen från 1700-talet men en del från tidigt 1900-tal. Rester av en äldre takmålning finns bevarade i bottenvåningens stora sal.

Bellmanshuset är en timrad tvåvåningsbyggnad med vindsvåning som uppfördes under 1750-talets slut. Fasaderna är klädda med rödmålade paneler och mot gatan finns en glasad svalgång. Byggnaden har sadeltak med vindskupor och mot gatan en stor frontespis. Bellmanshuset har bevarat sin enkla planlösning och fasta inredning sedan uppförandet. Efter den omfattande restaureringen som avslutades 2002 har bl. a. väggmålningar från 1700-talet tagits fram i ett rum.

Vid husets södra kortsida ligger den samtidigt uppförda envåningsbyggnaden Låga längan. Via en gemensam förstuga nås byggnadens två lägenheter om kök och kammare. Byggnaden vänder sig mot gatan och saknar fönster och från början även dörr mot trädgårdssidan. Låga längan har en allt igenom enklare inredning än Bellmanshuset.

År 1646 skänkte Drottning Kristina mark för uppförande av bland annat sjukstugor till Kungliga Amiralitetets Krigsmanskassa. När Amiralitetet flyttade till Karlskrona 1680 behöll kronan marken och lät arrendera ut den. År 1712 anlades här ett skeppsvarv, som kom att kallas Djurgårdsvarvet, och bebyggelse och gatunät ordnades genom en plan upprättad av stadsingenjör Petter Tillaeus 1736.

För varvets verksamheter och hantverkare timrades stugor. Två stenbyggnader uppfördes: en bostad för varvets chef Ephraim Lothsack 1741, senare kallat Apotekshuset, och ett hus för varvskontor och bostäder 1769. Inredningen på Varvsägarbostadens övervåning utfördes på 1760-talet av skeppsbyggaren Fredric af Chapman.

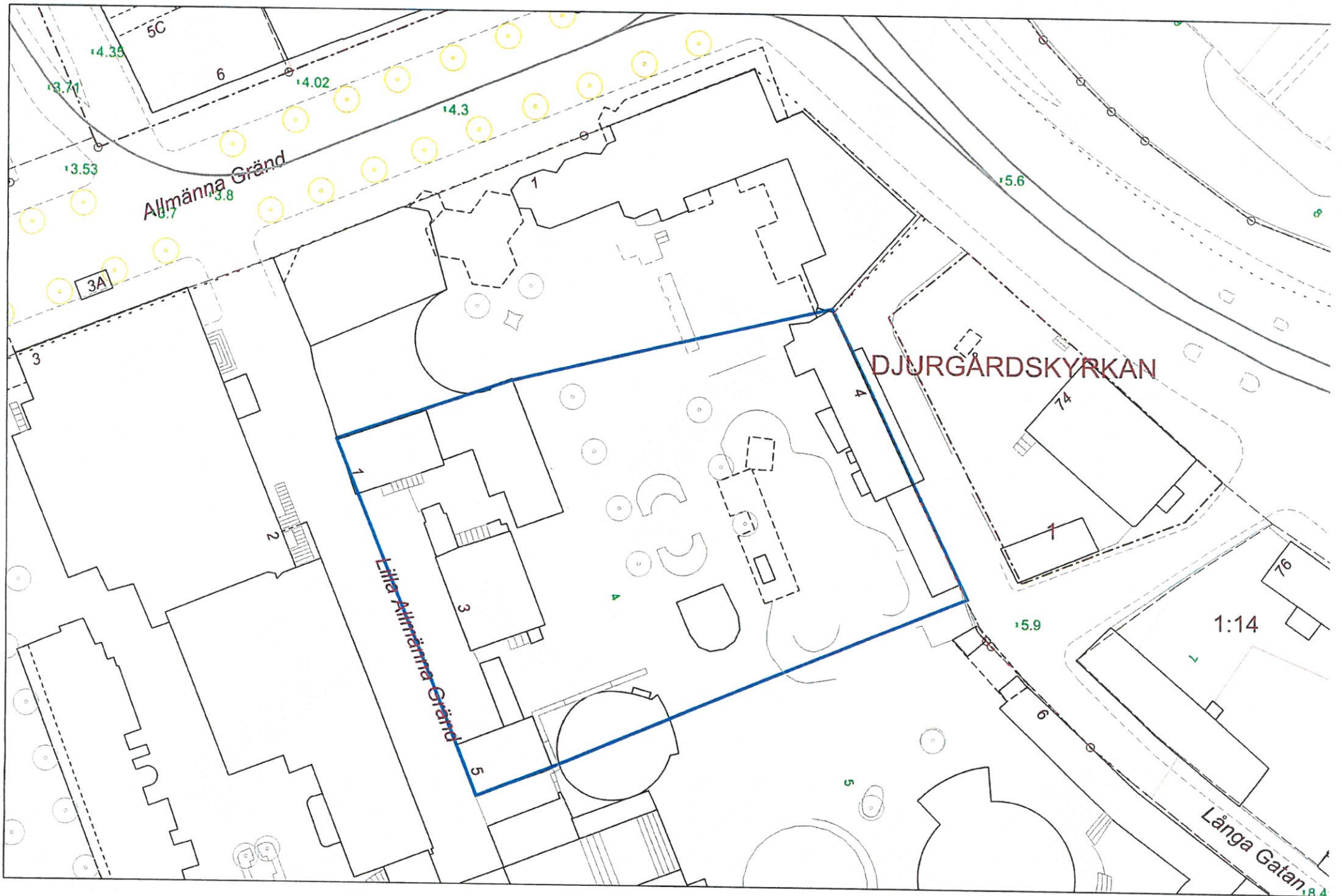
Under början av 1700-talet arrenderades ett stycke mark strax norr om Djurgårdsstaden av krigsmanskassans räntmästare Filip Psilanderhielm. Tomten kallades Gröna lunden och brukades som malmgård, det vill säga sommarbostad med odlingar. År 1723-24 uppfördes ett bostadshus, senare kallat Mjölnergården, som kan vara den äldsta bevarade träbyggnaden i Djurgårdsstaden. Namnet kommer från att Gröna lunden 1745 köptes av kvarnägaren Johan Jacob Herbst. Under hans tid ändrade malmgården funktion, då värdshus inrättades och byggnaderna verkar ha anpassats för uthyrningsändamål. Mjölnergården höjdes en våning och svalgången tillkom. Han lät också uppföra bostadshusen mittemot Mjölnergården, det så kallade Bellmanshuset och den intilliggande Låga längan. Värdshuset Gröna lunden är omsjunget av Carl Michael Bellman i tre epistlar. Värdshusrörelser har legat inom anläggningen men troligen i Mjölnergården och inte i Bellmanshuset vilket mytbildningen kring byggnaden har gjort gällande sedan 1800-talet.

År 1765 övertogs Gröna lunden av varvet som använde byggnaderna som bostäder för varvsarbetare. Båda byggnaderna har främst använts som bostäder, Mjölnergården har sammanlagt rymt 13 enrumslägenheter och Bellmanshuset kan ha uppförts för att hyras ut till sommargäster. Svalgången mot gatan medförde att även alla rum på övervåningen var tillgängliga direkt utifrån.

Under 1800-talet förtätades trähusbebyggelsen i Djurgårdsstaden genom påbyggnader och gårdsbebyggelse i trä trots förbudet om trähusbebyggelse i staden. Djurgårdsstaden undantogs dock från denna bestämmelse eftersom regeln ändå inte följdes och området låg utanför den tätbebyggda staden. Inom området bodde nästan uteslutande hantverkare med koppling till varvet men efterhand tillkom andra verksamheter och nya inbyggare. Varvet upphörde 1863 och staden övertog då området.

År 1883 hyrde Jacob Schultheis Gröna Lund och anlade här ett tivoli. Verksamheten spred sig efter hand till andra delar av Djurgårdsstaden, och varvet och de tre byggnaderna användes mer och mer som bostäder för tivolitsräkning.

Stockholms stad förvärvade 1888 kronans mark i Djurgårdsstaden. Trettio år senare återtog kronan större delen av området och på 1920-talet var stadsdelens bebyggelse starkt hotad, då marinförvaltningen planerade att utöka Galärvarvet. Planerna skrinlades då marinen istället flyttade sin verksamhet till Muskö. År 1954 övertog Byggnadsstyrelsen förvaltningen som påbörjade en upprustning och modernisering av områdets bebyggelse. Bellmanshuset övertogs dock av staten först 1991. Den sista hyresgästen flyttade ut ur huset 1999.



DJURGÅRDSKYRKAN

Allmänna Gränd

Lilla Kyrkvägen Gränd

Långa Gatan

1:14